

Палінчак М. М.

*доктор політичних наук, професор,
професор кафедри міжнародної політики
Ужгородського національного університету*

Дяченко І. Б.

*кандидат економічних наук,
Державний інспектор з охорони
навколишнього природного середовища
в Закарпатській області*

Рошко С. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Palinchak M. M.

*Doctor of Political Sciences, Professor,
Professor of the Department of International Politics
of Uzhhorod National University*

Dyachenko I. B.

*Candidate of Economic Sciences,
State Inspector of Environmental Protection
in the Zacarpathian region*

Roshko S. M.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of International Economic Relations
of Uzhhorod National University*

ЕВОЛЮЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. У роботі розглянуто еволюційні етапи та особливості становлення природно-заповідних територій Закарпатської області. Особлива увага звернена на заповідники та національні природні парки Українських Карпат. Науково обґрунтовано, що найефективнішим засобом їх збереження є створення на їх базі транскордонних природних резерватів, що сприятиме посиленню транскордонного співробітництва передусім із сусідніми країнами-членами ЄС.

Ключові слова: природно-заповідна територія, природоохоронна територія, природно-заповідний фонд України, біосферні заповідники, національні природні парки, транскордонні природні резервати.

Вступ та постановка проблеми. У регіонах Українських Карпат, окрім Карпатського біосферного заповідника (1980 р., площа становить 58 036 га), до природно-заповідних територій належать ще п'ять національних природних парків, таких як «Синевир» (1989 р., площа – 42 704 га), «Сколівські Бескиди» (1999 р., площа – 35 700 га), Ужанський НПП (1999 р., площа – 39 200 га), Вижницький НПП (1995 р., площа – 7 928 га), «Гуцульщина» (2002 р., площа – 33 271 га) [1].

Деякі з них виникли ще до проголошення незалежності України. Так, ще у 1908 р. угорські лісники на території теперішнього Ужанського національного природного парку виділили для резервату декілька сотень гектарів буквих та смерекових пралісів. Територіям та об'єктам Карпатського біосферного заповідника, а також національним природним паркам притаманні пралісові екосистеми, тобто природні лісові екосистеми, що сформувалися спонтанним природним шляхом, не порушені антропогенним впливом. При цьому розрізняють квазіпралісові (умовно пралісові) екосистеми, в яких незначний тимчасовий антропогенний вплив виявився в окремих парцелах, але він не змінив їхню природно-ценотичну структуру, а протягом короткого періоду природний стан екосистеми може відновитися. Встановлено такі критерії визначення пралісових екосистем, як, зокрема, різновіковість дендроф-

лори, багатоярусність фітоценозу, природне відмирання та природна деструкція дерев [2, с. 138–139].

У зв'язку з цим проблеми вивчення та охорони заповідних екосистем Карпатської гірської системи в умовах транскордонного співробітництва на стику п'яти держав, а саме Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії та України, є особливо актуальними і вимагають об'єднання зусиль науковців-екологів, економістів, геологів, географів, біологів, лісівників, а також практиків.

Після проголошення незалежності України все більшої значимості набувають проблеми природоохоронної діяльності, передусім це стосується об'єктів та територій природно-заповідного фонду України та її регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових публікацій, присвячених природно-заповідній сфері Закарпаття, слід відзначити такі, як «Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника» (1997 р.) [3], «Екологічні основи оптимізації режиму охорони і використання природно-заповідного фонду» (1993 р.) [4], «Міжнародні аспекти вивчення та охорони біорізноманіття Карпат» (1997 р.) [5], «Стійкий розвиток сільського господарства та збереження біорізноманіття» (1996 р.) [6], «Заповідні екосистеми Карпат» [7], «Репресовані резервати» (1995 р.), [8], «Природні ресурси Закарпаття» (2002 р.) [9], «Екологічний стан Закарпаття. Проблеми і перспективи» (2004 р.) [10].

Гірській проблемі була присвячена міжнародна конференція, проведена 14–18 жовтня 2002 р. у м. Рахові (Закарпатська область) на базі Карпатського біосферного заповідника. Серед наукових публікацій двоухтомного видання цієї конференції слід відзначити виступи [11; 12] Ф.Д. Гамора, В.С. Кравців, В.О. Крамарця, А.М. Дейнеки, М.І. Коханця, С.М. Стойки, Б.І. Дяченка, І.Б. Дяченка та інших науковців. Однак на сучасному етапі доречним і необхідним є дослідження співвідношення територій заповідників та національних природних парків регіонів Українських Карпат у межах земель України.

Метою роботи є дослідження та виокремлення еволюційних етапів та особливостей становлення заповідників та національних природних парків у регіонах Українських Карпат.

Результати дослідження. В окремих наукових виданнях стверджується, що сьогодні пралісами чи близькими до них лісами вважають ще 3 тис. га лісу. Зокрема, Ужанський національний природний парк належить до трилаторального біосферного резервату «Східні Карпати», який знаходиться на стику трьох країн, а саме Польщі, Словаччини та України. Залишки букових, ялицевих та смерекових пралісів спостерігаються також на території таких природних парків, як «Сколівські Бескиди», «Гуцульщина». Узагальнені дані щодо об'єктів та площ Карпатського біосферного заповідника та національних природних парків загальнодержавного значення Українських Карпат свідчать про те, що із 7 таких об'єктів 4 розташовані в Закарпатській області. Цей феномен можна пояснити тим, що тут найкраще збереглися пралісові екосистеми серед регіонів Українських Карпат. Із 221,9 тис. га площі таких об'єктів на Закарпаття припадають 146 тис. га, або 65,8%.

У складі природно-заповідного фонду регіону важливу роль відіграють Карпатський біосферний заповідник, Синевирийський та Ужанський національні природні парки, площа яких загалом становить 83,4% (133,2 із 159,6 тис. га) до всього природно-заповідного фонду області.

Прикордонне розташування Закарпаття справило свій вплив як на населення регіону, так і на лісокористування. На території, де століттями перекраювалася карта краю, порівняно пізно впровадилися індустріалізація та лісогосподарське користування. Як вважають директор Карпатського біосферного заповідника Ф. Гамор та директор Швейцарського федерального інституту досліджень лісу, снігу і ландшафтів (WSL) Маріо Ф. Броджі, можливо, це одна з причин того, що в Закарпатті збереглися праліси [1, с. 7]. Сьогодні рештка пралісів – це спадщина європейського значення. Тому до найвідповідальніших завдань лісових природно-заповідних територій належать, з одного боку, охорона пралісів, а з іншого боку, уможливлення обмеженого доступу для відвідувачів для того, щоб і їх могла вразити краса цих лісів, передусім пралісів.

На основі дослідження та узагальнення наукових джерел стосовно створення та становлення природно-заповідного фонду Закарпаття можна виокремити декілька еволюційних етапів заповідної справи в регіоні. Перший етап відноситься до періоду напередодні Першої світової війни, коли регіон входив до складу Австро-Угорщини. Зокрема, у цей період були створені такі об'єкти ПЗФ:

- лісовий резерват «Стужиця» (1912 р.) площею 331,8 га; значна частина пралісу цього лісового резервату була вирубана у 40–50-х рр. ХХ ст. за командно-адміністративної системи; залишилося 92 га, які сьогодні включені до складу Ужанського національного природного парку (НПП);
- лісовий резерват «Поп Іван Мармароський» (1912 р.) площею 221,9 га в околицях с. Трибушани (нині с. Ділове Рахівського району), розширений у 1932 р. до 412,2 га; віднов-

лений у 1974 р. зі статусом заказника державного значення «Білий Потік» на площі 378 га; з 1990 р. включений до складу Карпатського біосферного заповідника;

- лісовий резерват «Тихий» (сьогодні Великоберезнянський район), створений у 1913 р. на площі 14,9 га у верхів'ях ріки Уж; у 1932 р. розширений до 110 га, вирубаний у 50-х рр. минулого століття; у 1969 р. наново створений на сусідній ділянці площею 25 га.

Другий етап розпочинається після завершення Першої світової війни та зі входженням Закарпаття до складу Чехословацької Республіки. Зокрема, у цей період були створені такі заповідні території:

- лісовий резерват «Явірник» в околицях с. Кострино Великоберезнянського району (1932 р.) на площі 130 га з метою охорони букового пралісу; вирубаний у 50-х рр. ХХ ст., у 1975 р. наново створений на сусідній ділянці пралісу площею 86,4 га;

- лісовий резерват «Шипот» Перечинського району (1936 р.) на площі 2 397,3 га; у 50-х рр. минулого століття частково вирубаний; у 1983 р. частина території (606 га) була відведена під заказник державного значення «Соколові скелі»; решта території у 1985 р. набула статусу заказника державного значення «Тур'є-Полянський»;

- лісовий резерват «Анталовецька Поляна» Ужгородського району (1936 р.) на площі 175,6 га; частково вирубаний у 50-х рр. ХХ ст., сьогодні не існує;

- лісовий резерват «Високий камінь», створений у 30-х рр. минулого століття; у 1975 р. відновлений на площі 22 га зі статусом пам'ятки природи загальнодержавного значення під такою ж назвою;

- болотний резерват «Чорний Мочар», створений у 30-х рр. ХХ ст. на території Берегівського та Мукачівського районів; у 60-х рр. повністю меліорований та осушений, сьогодні не існує;

- лісовий резерват «Синяк», створений у 30-х рр. ХХ ст. в околицях с. Довге (Іршавський район), а в минулому маєток угорського графа Телекі; сьогодні не існує; така ж доля спіткала і лісовий резерват «Апещка», який був створений в околицях с. Великий Бичків;

- лісовий резерват «Широкий Луг» (Тячівський район), створений наприкінці 20-х рр. минулого століття, сьогодні не існує; аналогічна доля спіткала і такі лісові резервати (ЛР):

- 1) з охорони кедр та буково-ялицевих пралісів «Великий Маташук» (околиці смт. Усть-Чорна Тячівського району);

- 2) з охорони дуба (с. Округла Тячівського району);

- 3) з охорони полонин «Берліаска», «Гребінь» та сосни чорної «Черленяк» (околиці с. Брустури, нині с. Лопухів Тячівського району);

- 4) ЛР «Флорик» (околиці с. Кобилецька Поляна Рахівського району).

У другому періоді також були створені лісовий резерват «Ями» з метою охорони зеленої вільхи в с. Люта Великоберезнянського району та ЛР «Брустури» біля полонини «Плоска» в Горганах на висоті 1 440 м н. р. м. з метою охорони сосни кедрової європейської. Сьогодні ці резервати не мають природоохоронного статусу, тому їх необхідно включити до складу природно-заповідного фонду Закарпаття.

Третій еволюційний етап заповідної справи відноситься до періоду командно-адміністративної системи, коли Закарпаття у січні 1946 р. було включене до складу Української РСР колишнього Радянського Союзу. У цей період відновлюються резервати на південних гірських схилах полонини «Красної» у басейнах річок Великої і Малої Угольки (Угольський лісовий заказник Тячівського райо-

ну), а наприкінці 60-х рр. ХХ ст. – у басейні р. Лужанка (Широколужанський флористичний заказник Тячівського району). Дещо пізніше або повністю в попередніх межах, але з наданням іншого природоохоронного статусу рестауруються резервати в інших гірських масивах, а саме заказники державного значення «Стужиця», «Кевелів», «Кедрин», «Кам'янка», «Свидовецький», «Соколові Скелі», «Тур'є-Полянський», «Явірник», «Високий камінь»; заказник місцевого значення «Тихий».

У 1968 р. Уряд України з метою збереження унікальних гірських ландшафтів прийняв Постанову про організацію на базі цих та інших заказників Карпатського державного заповідника площею 12 672 га.

Територіально до Карпатського державного заповідника у складі окремих лісництв були включені ділянки субальпійських і альпійських лук, більшість яких охоронялась ще у 20–30-х рр. минулого століття.

За радянський період існування Карпатського державного заповідника його територія неодноразово збільшувалася. У 1979 р. до заповідника приєднано флористичний заказник «Долина нарцисів» (Хустський район), у 1980 р. – «Широколужанський флористичний заказник» (Тячівський район), у 1990 р. – заказники «Радомир», «Білий Потік», «Жузій».

У 1989 р. в Закарпатті створено національний природний парк «Синевир» площею 40 400 га, куди увійшли заказник державного значення «Кам'янка», пам'ятка природи «Синевирське озеро» та низка інших природоохоронних об'єктів.

Початок четвертого етапу припадає на період проголошення Україною незалежності. Цей етап характеризується подальшим розширенням природно-заповідного фонду (ПЗФ) як державного, так і місцевого значення.

П'ятий еволюційний етап заповідної справи характеризується створенням транскордонних охоронних територій у зв'язку з наближенням кордонів Євросоюзу до кордонів України (у 2004 р. членами ЄС стали Польща, Угорщина, Словаччина, а у 2007 р. – Румунія). Відзначимо, що ще у 1970 р. Консультативна Асамблея Ради Євро-

пи розробила Рекомендації № 587 [13] щодо створення регіональних і транскордонних національних парків. Часто території природно-заповідного фонду, які заслуговують на спеціальну охорону і придатні за своїм географічним розташуванням до рекреаційного використання, перетинають національні кордони, тому Консультативна Асамблея рекомендувала на їх базі створювати транскордонні природні резервати. У Рекомендаціях висловлювалося переконання, що збільшення кількості таких резерватів буде сприяти посиленню духу співробітництва і солідарності між народами Європи. На нашу думку, таке співробітництво також сприятиме інтеграції України до Євросоюзу, про що неодноразово зазначалось у виступах очільників України. Крім того, слід врахувати, що регіони Українських Карпат, як і території сусідніх країн, відносяться до Карпатської гірської системи, тому транскордонні природні резервати повинні функціонувати на єдиних екологічно-економічних принципах охорони, збереження та відтворення лісових екосистем з дотримання вимог національного природокористування.

Особлива увага у сфері охорони природно-заповідного фонду відводиться гірським територіям. Як відомо, 2002 р. рішенням Генеральної Асамблеї ООН ще у 1998 р. було оголошено Міжнародним роком гір. І це не випадково, адже у «Порядку денному на ХХІ сторіччя», схваленому Конференцією глав держав світу в Ріо-де-Жанейро значна увага відводиться розвитку та збереженню гірських регіонів, а в їх складі – лісових екосистем. Гори, будучи надзвичайно екологічно вразливими, трактуються перш за все як місця величезного біорізноманіття, значних запасів води, корисних копалин, лісової та сільськогосподарської сировини. Гірські екосистеми справляють суттєвий вплив на життя майже половини населення земної кулі, а 10% жителів нашої планети безпосередньо проживають на гірських територіях.

Як уже зазначалось, природоохоронні проблеми ПЗФ у наукових дослідженнях переважно розглядаються тільки в екологічному аспекті, а екологічно-економічним заходам приділяється недостатня увага. Це й обумовило

Таблиця 1

Площа усіх земель, зокрема заповідників та національних природних парків, за регіонами Українських Карпат (на кінець року, тис. га)

Регіони Карпат України (адміністративні області)	Усього земель			Зокрема, заповідників та національних природних парків (НПП)			Відсоток заповідників та НПП до всіх земель за 2016 р.
	2000 р.	2016 р.	2016 р., % до 2000 р.	2000 р.	2016 р.	2016 р., % до 2000 р.	
Закарпатська	1 275,3	1 275,3	100,0	113,2	146,0	129,0	11,4
Івано-Франківська	1 392,7	1 392,7	100,0	55,7	125,7	225,7	9,0
Львівська	2 183,1	2 183,1	100,0	29,7	60,4	203,4	2,8
Чернівецька	809,6	809,6	100,0	7,9	27,8	351,9	3,4
Разом, регіони Українських Карпат	5 660,7	5 660,7	100,0	206,5	359,9	174,3	6,4
Для довідки, Україна	60 354,8	60 354,8	100,0	887,5	1 997,4	225,1	3,3
Закарпатська область, % до аналізованих регіонів	22,5	22,5	x	54,8	40,6	x	x
Відсоток до України							
Регіони Українських Карпат	9,4	9,4	x	23,3	18,0	x	x
Закарпатська область	2,1	2,1	x	12,7	7,3	x	x

Джерело: розраховано за джерелами [14; 15]

доцільність дослідження цієї проблеми на основі еколого-економічних засад створення та функціонування об'єктів і територій ПЗФ.

Природно-заповідний фонд регіонів України за територіальною ознакою, за винятком Закарпатської та Івано-Франківської областей, ще незначний, що видно з аналізу показників табл. 1, яка відображає кількість та площу заповідників і природних-національних парків.

Узагальнені статистичні матеріали щодо площі усіх земель, зокрема заповідників та природно-національних парків (ПНП), які відображені в табл. 1, свідчать про такі тенденції:

- для усіх регіонів Українських Карпат характерне більш масштабне та розширене відтворення природно-заповідного фонду, як і для України загалом;

- якщо на регіони Українських Карпат припадають 9,4% усієї площі земель України, то на заповідники та НПП – 23,3% у 2000 р. та 18,0% у 2016 р.;

- на фоні регіонів Українських Карпат вигідно виділяється Закарпатська область, на території якої зосереджено більше 12,0% усієї площі природно-заповідного фонду України, тоді як площа усіх земель становить тільки 2,1% від усіх земель України.

Природа Закарпатської області порівняно з Прикарпаттям збережена краще, оскільки на відносно великих площах ще збереглися природні екосистеми. Невипадково природу Закарпаття часто прирівнюють до природи Швейцарії, називаючи її Карпатською Швейцарією. Природа Закарпаття залишається все ще досить збереженою і поки що не до кінця порушеною людською діяльністю. Без перебільшення можна сказати, що сьогодні тут представлені найкраще збережені лісові та високогірні при-

родні ділянки не лише України, але й Центральної Європи. Ці ділянки взяті під охорону держави і складають природно-заповідний фонд, який є один з найбагатших серед областей України. Тут представлений весь спектр природоохоронних територій від біосферного заповідника до пам'яток природи місцевого значення.

Висновки. На основі узагальнення наукових джерел щодо становлення та розвитку природно-заповідного фонду Закарпаття охарактеризовано основні еволюційні етапи заповідної справи (входження Закарпаття до складу Австро-Угорщини; згодом входження до Чехословацької Республіки; ще пізніше возз'єднання з Українською РСР та входження до складу командно-адміністративної системи колишнього Радянського Союзу; проголошення Україною своєї незалежності). Новий етап характеризується створенням транскордонних охоронних територій у зв'язку з наближенням кордонів Євросоюзу до кордонів України.

Території та об'єкти природно-заповідної сфери регіону державного і місцевого значення, зокрема Карпатський біосферний заповідник (КБЗ), національні природні парки (НПП) «Ужанський» і «Синевир», обумовлюють необхідність застосування багатогранних видів і функцій менеджменту на мікрорівні, тобто сукупності об'єктів управління та відповідних видів діяльності, які вирішують певний комплекс завдань, передусім природоохоронного значення. У процесі дослідження здійснено аналіз зміни площ заповідників та національних природних парків за регіонами Українських Карпат протягом 2000–2016 рр.

У подальших дослідженнях наша увага буде зосереджена на проблемах лісової політики, зокрема проблемах дотримання принципів державного управління лісами загалом та природно-заповідної сфери зокрема.

Список використаних джерел:

1. Праліси в центрі Європи: путівник по лісах Карпатського біосферного заповідника / за ред. У.-Б. Брендлі, Я. Довганич. Бісменсдорф, Швейцарський федеральний інститут досліджень лісу, снігу і ландшафтів (WSL); Рахів, Карпатський біосферний заповідник (КБЗ), 2003. 192 с.
2. Екологічна енциклопедія: у 3 т. / гол. ред. А.В. Толстоухов та ін. Київ: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2008. Т. 3: О–Я. 472 с.
3. Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника / ред. рада: Я.І. Мовчан та ін. Київ: «Інтерекоцентр», 1997. 715 с.
4. Екологічні основи оптимізації режиму охорони і використання природно-заповідного фонду: матеріали міжн. наук.-практ. конф., присв. 25-річчю Карп. біосф. зап. Рахів, 1993. 290 с.
5. Міжнародні аспекти вивчення та охорони біорізноманіття Карпат: матеріали міжн. наук.-практ. конф., присв. 550-річчю Рахова (25–27 вересня 1997 р.). Рахів, 1997. 420 с.
6. Стійкий розвиток сільського господарства та збереження біорізноманіття: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Ужгород, 1996. 130 с.
7. Стойко С.М., Гадач Е.В., Шимон Т.М., Михалик С.О. Заповідні екосистеми Карпат. Львів: Світ, 1991. 248 с.
8. Репресовані резервати. Зелений світ. 1995. № 8.
9. Поп С.С. Природні ресурси Закарпаття. Ужгород: Спектраль, 2002. 296 с.
10. Ніколайчук В.І. Екологічний стан Закарпаття. Проблеми і перспективи. Ужгород, 2004. 248 с.
11. Гори і люди (у контексті сталого розвитку): матеріали Міжнародної конференції, присвяченої Міжнародному року гір (м. Рахів, 14–18 жовтня 2002 р.) / відп. ред.: Ф.Д. Гамор та ін. Рахів, 2002. Т. 1. 510 с.
12. Гори і люди (у контексті сталого розвитку): матеріали Міжнародної конференції, присвяченої Міжнародному року гір (м. Рахів, 14–18 жовтня 2002 р.) / відп. ред.: Ф.Д. Гамор та ін. Рахів, 2002. Т. 2. 604 с.
13. Консультативна Асамблея Ради Європи. URL: <http://who-is-who.com.ua/bookmarket/ecology2006/2/9.html>.
14. Статистичний збірник «Регіони України» за 2010 рік / за ред. О.Г. Осауленка. Ч. 1. Київ: Державний комітет статистики України, 2010. 367 с.
15. Статистичний збірник «Регіони України» за 2017 рік / за ред. О.Г. Осауленка. Ч. 1. Київ: Державний комітет статистики України, 2017. 317 с.

ЭВОЛЮЦИЯ И ОСОБЕННОСТИ СТАНОВЛЕНИЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВЕДНЫХ ТЕРРИТОРИЙ ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация. В работе рассмотрены эволюционные этапы и особенности становления природно-заповедных территорий Закарпатской области. Особое внимание обращено на заповедники и национальные природные парки Украинских Карпат. Научно обосновано, что самым эффективным способом их сохранения является создание на их базе трансграничных природных резерватов, что будет способствовать усилению трансграничного сотрудничества прежде всего с соседними странами-членами ЕС.

Ключевые слова: природно-заповедная территория, природоохранная территория, природно-заповедный фонд Украины, биосферные заповедники, национальные природные парки, трансграничные природные резерваты.

EVOLUTION AND FORMATION FEATURES OF THE NATURE-CONSERVATION TERRITORIES OF THE ZACARPATSIAN REGION

Summary. The evolutionary stages and the peculiarities of the formation of natural conservation territories of the Zacarpathian region have been considered in the paper. Special attention has been paid to nature reserves and national nature parks of the Ukrainian Carpathians. It has been scientifically substantiated that the most effective means of their preservation is the creation of trans boundary natural reserves on their basis, which might contribute to the strengthening of cross-border cooperation, first of all with the neighboring countries, which are the members of the EU.

Key words: nature conservation territory, nature reserve, natural reserve fund of Ukraine, biosphere reserves, national natural parks, trans boundary natural reserves.

УДК 338.49:332.144

Панасюк В. М.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку у виробничій сфері
Тернопільського національного економічного університету*

Panasjuk V. M.

*PhD in economics, associate professor
Department of accounting in the manufacturing sphere
Ternopil National Economic University*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Анотація. У статті розглянуто концепцію розвитку основних сфер соціальної інфраструктури регіону. До пріоритетних напрямів розвитку соціальної інфраструктури, згідно з парадигмою, належать заходи, спрямовані на якісні перетворення у сферах освіти, охорони здоров'я, соціальної підтримки населення, питань сім'ї та материнства, фізкультури та спорту, культури, житлово-комунального господарства. Реалізація конкурентної парадигми розвитку соціальної інфраструктури з вектором на гуманізацію соціуму передбачає насамперед відтворення населення та охорону здоров'я.

Ключові слова: концепція, соціальна інфраструктура регіону, пріоритетність, заходи, охорона здоров'я, освіта, культура, житлово-комунальне господарство.

Вступ та постановка проблеми. Вихід України на новий етап соціально-економічного розвитку, інтеграція у світогосподарське співтовариство вимагає вибору такої стратегічного курсу, який поєднав би державний та регіональний аспекти у забезпеченні стабільного розвитку економічного простору та його регіональних систем, стійкого економічного зростання на основі оптимізації трансформаційних процесів. Однак регіональна динаміка свідчить про те, що ці процеси поки що не дали позитивних результатів, призвели до зростання диференціації регіонального розвитку, поглиблення просторових диспропорцій, посилення регіональної асиметрії умов життєдіяльності населення, зростання регіональної нерівності в розвитку продуктивних сил, посилення дезінтеграції економіки та всього економічного простору.

В сучасний період впровадження ринкових методів господарювання виникнення нових функцій та розши-

рення міжрегіональних зв'язків зумовлюють появу нових проблем в забезпеченні ефективного соціально-економічного розвитку країни, що потребує пошуку оновленої методології комплексного розвитку продуктивних сил та методів оцінки трансформації соціально-економічної структури економіки країни та її регіонів, забезпечення відтворювальних процесів в просторових координатах єдиного соціально-економічного простору країни, обґрунтування концептуальних засад та концепцій трансформації соціальної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування та розвиток соціальної сфери регіону розглядали В. Базилевич, Л. Богуш, О. Власюк, С. Гриневська, В. Геєць, А. Гриценко, Н. Іванова, В. Кудряшова, Т. Куценко та інші вітчизняні вчені.

Впровадження та розширення ринкових умов господарювання обумовлюють нові вимоги і формують нові